

Povezivanje književnih s povijesnim sadržajima u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika

---

Cikuša, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:182090>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Tamara Cikuša

POVEZIVANJE KNJIŽEVNIH S POVIJESNIM SADRŽAJIMA U
SREDNJOŠKOLSKOJ NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA
(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Tamara Cikuša

POVEZIVANJE KNJIŽEVNIH S POVIJESNIM SADRŽAJIMA U
SREDNJOŠKOLSKOJ NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA
(DIPLOMSKI RAD)

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i Povijest

Mentor: prof. dr. sc. Karol Visinko

Rijeka, srpanj 2016.

Sadržaj

1. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE - NASTAVNI PLAN I PROGRAM	7
1.1. PRIJEDLOG SREDNJOŠKOLSKOGA KURIKULA	13
1.1.1. Predmetni kurikulum za Hrvatski jezik– književnost.....	14
1.1.2. Predmetni kurikulum za Povijest	16
2. NASTAVA HRVATSKOGA JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI I NASTAVA POVIJESTI U SREDNJIM ŠKOLAMA	18
3. ODGOJNO-OBRAZOVNA PODRUČJA SREDNJOŠKOLSKOGA OBRAZOVANJA	22
4. NAČELA POUČAVANJA I VREDNOVANJE	24
5. POUČAVANJE – INTEGRACIJA I KORELACIJA književnosti i povijesti u srednjim školama.....	26
5.1. Lokalizacija teksta i motivacija u vezi s korelacijom.....	29
6. TEMATSKO POUČAVANJE.....	31
7. MEHANIČKA, SADRŽAJNA I POJMOVNA INTEGRACIJA	32
8. PROJEKTNA NASTAVA.....	37
Projekt 1: Domoljubne teme i motivi u Hrvatskome jeziku	38
9. KNJIŽEVNA DJELA POVIJESNOGA SADRŽAJA ZA SREDNJE ŠKOLE	39
ZAKLJUČAK	47
Sažetak	50
Popis literature.....	51

UVOD

Važnost odgoja i obrazovanja u životu svakoga pojedinca je neupitna. Još od postanka čovječanstva, ljudska je potreba istraživati, otkrivati i učiti. U antičko vrijeme obrazovanjem se stjecalo pravo punopravnoga građanina, a razvojem obrazovanja tijekom povijesti njime se počela stjecati i kvalifikacija za određene poslove. U vrijeme vladavine Marije Terezije u Hrvatskoj je izvršena reforma školstva te su tada sva djeca u dobi od sedme do dvanaeste godine bila obvezna pohađati školu. Odgoj i obrazovanje pojmovi su koji su se tijekom povijesti različito tumačili. Danas možemo reći da pomoću ta dva pojma nastaje i oblikuje se individua i cijelo društvo. Obrazovanje i odgoj postali su potreba modernoga čovjeka i društva jer je ono njihovo egzistencijalno obilježje. Obrazovanje u Republici Hrvatskoj koncipirano je tako da započinje predškolskim odgojem, na njemu se nastavlja osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje i završava višom i visokom naobrazbom. Pohađanje osnovne škole obvezno je za svu djecu od šeste do petnaeste godine života. Nakon završetka osnovne škole moguće je nastaviti obrazovanje u srednjoj školi. Srednje škole nisu obvezne i one se s obzirom na Nastavni plan i program dijele na gimnazije, strukovne i umjetničke škole.

Od devetnaestoga stoljeća na zasjedanju Hrvatskoga sabora hrvatski jezik je proglašen službenim jezikom te je umjesto njemačkoga jezika, nastavni jezik postao hrvatski jezik. Jednu od ključnih uloga u odgoju i obrazovanju ima upravo jezik. On je nužan za komunikaciju i izražavanje, a koristi se u svim predmetima, stoga je veoma važno u učenika razvijati osjećaj za razumijevanje, zanimanje i njegovanje jezika. U školama se jezik poučava kao školski predmet, kao materinski jezik i kao pripremna nastava za učenike inojezičare. U Republici Hrvatskoj Hrvatski jezik je obvezni predmet i na hrvatskome jeziku održava se nastava svih školskih predmeta. Hrvatski jezik je važan predmet i zbog toga što

su u njemu sadržane kulturne i nacionalne vrijednosti. Svrha nastave Hrvatskoga jezika svedena je na tri osnovne sastavnice:

1. *spoznaja o biti, osnovama i značajkama hrvatskoga jezika,*
2. *svijesti o potrebi učenja i njegovanja hrvatskoga jezika,*
3. *pravilna uporaba književnoga, odnosno standardnoga hrvatskoga jezika u govorenju i pisanju.¹*

S obzirom da je tema ovoga rada povezivanje književnih s povijesnim sadržajima u nastavi Hrvatskoga jezika u srednjoškolskome obrazovanju, u radu će biti prikazani neki od mogućih sadržaja koji koreliraju u nastavi Hrvatskoga jezika (književnosti) i Povijesti.

Posebnu važnost u ovome radu imat će integrirano poučavanje i oblici integriranoga poučavanja koji su najprikladniji za srednjoškolsko obrazovanje i koji se bez velikih poteškoća mogu kombinirati s tradicionalnim oblicima nastave. Iako u praksi takav način poučavanja ne koriste svi predmetni nastavnici u Republici Hrvatskoj, ipak postoje brojni nastavnici koji ga koriste u ostvarivanju međupredmetnih veza. U radu će biti prikazano ono najvažnije što bi svaki predmetni nastavnik koji poučava na taj način trebao znati o tematskome poučavanju i općenito integriranome poučavanju.

Prije no što započnem s konkretnim primjerima korelacije povijesti i književnosti, smatram potrebnim prije svega osvrnuti se na opće podatke o obrazovanju u srednjim školama, na postojeći i važeći Nastavni plan i program u srednjim strukovnim školama i gimnazijama te na nastavu Povijesti i književnosti (Hrvatski jezik) općenito i načinima suvremenoga poučavanja.

Uz prikaz Nastavnoga plana i programa prema kojemu se radi u srednjim školama, riječ će biti i o pojavi najnovijeg prijedloga Nacionalnoga kurikula koji razvija

---

¹ Težak, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*, Školska knjiga. Zagreb. str. 31.

nove, moderne sadržaje. Temelj Nacionalnoga kurikula je učeničko postignuće i usklađenost svih razina odgoja i obrazovanja. Nacionalni kurikulum prikazan je kao dokument koji će potaknuti promjene u obrazovanju, koji će biti usmjeren na ishode poučavanja, učenje i cjelokupni školski rad.

1. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE - NASTAVNI PLAN I PROGRAM

Osnovnoškolsko obrazovanje je obvezno i traje osam godina. Nakon završene osnovne škole slijedi srednjoškolsko obrazovanje koje nije obvezno. Obrazovanje u srednjim školama dijeli se na gimnazije, strukovne škole (tehničke, obrtničke, industrijske) i umjetničke (glazbene, likovne) škole. Škole se razlikuju s obzirom na nastavni plan i program. Nastavni plan i program je dokument propisan od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa kojim se određuju nastavni predmeti, obvezni i izborni, broj sati tjedno nastavnih predmeta i redoslijed njihovog izvođenja. Nastavni plan odnosi se na određivanje satnice, a program na sadržaj.² Prema tom dokumentu gimnazije imaju općeobrazovni program i nakon četiri godine obvezno je polagati državnu maturu. Strukovne škole i umjetničke škole završavaju izradom i obranom završnoga (maturalnoga) rada, no omogućeno je i polaganje državne mature učenicima koji žele nastaviti obrazovanje. *Općeobrazovna jezgra u srednjim strukovnim i umjetničkim školama predstavlja minimalno opće obrazovanje. U završnim razredima trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola udio općeobrazovnih sadržaja u strukovnomu kurikulumu ovisi o strukturi kompetencija definiranih strukovnom kvalifikacijom.*³ Prethodno je navedeno da gimnazije imaju općeobrazovni kurikulum, a to znači da je u usporedbi sa srednjim strukovnim školama gimnazijsko obrazovanje proširenije od obveznoga općeg obrazovanja strukovnih škola.

---

² Previšić, Vlatko. (pristupljeno 25.6.2016.), dostupno na:

<https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiEzKj9jdHNAhXmI8AKHeokDpoQFggbMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ffzg.unizg.hr%2Fusp%2Fdownload%2Fcetvrta-godina%2Fosmi-semestar%2Fteorije-kurikuluma%2FPrevisic%2C%2520V.%2520-%2520Teorije%2520kurikuluma.doc&usg=AFQjCNGlwlMDzt20ssi5qc5d5IU0DzBrPQ&sig2=seJ-keRV5Qw9gEjkyJz-g&cad=rja>

³ Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Zagreb, 2011., str. 35.

Znanja koja učenici stječu u osnovnim školama su temeljna, odnosno to su znanja koja su potrebna za život ili im se otvara mogućnost nastavka školovanja u srednjim školama i proširivanja temeljnih znanja. Na temelju Nastavnoga plana i programa, učitelji izrađuju izvedbene programe za tekuću školsku godinu u kojima konkretiziraju svrhu i sadržaj okvirnoga nastavnoga programa. Nastavni plan i program za osnovne škole donesen je 2006. godine, dok su programi za srednje škole zastarjeli, te su doneseni za gimnazije 1995. godine, a za srednje strukovne škole 1997. godine. Pregledom nastavnoga programa za gimnazije možemo utvrditi kako je nastavni predmet Hrvatski jezik podijeljen na tri nastavna područja te je on sadržajno, metodološki i koncepcijski povezan s Programom hrvatskoga jezika za osnovnu školu s kojim zajedno čini sustav jezičnoga i književnoga odgoja i naobrazbe. *Program nastave hrvatskoga jezika za gimnazije polazi od dostignute programske razine nastave hrvatskoga jezika u osnovnoj školi i uspostavlja višu teoretsku razinu učenja.*⁴

Nastavni plan i program za Hrvatski jezik za gimnazije nadovezuje se na postignutu razinu nastave Hrvatskoga jezika u osnovnoškolskome obrazovanju te uspostavlja višu teoretsku razinu učenja i složenije organizacijske oblike. Nastava Hrvatskoga jezika prema načelu unutarpredmetne korelacije čvrsto povezuje nastavna područja Hrvatski jezik, Hrvatska i svjetska književnost i Jezično izražavanje u nastavni predmet. Nastavna područja su obvezna i izborna. Izborni program namijenjen je učenicima koji su daroviti i/ili koji imaju posebne interese za određeno nastavno područje. Prema Nastavnome planu i programu za gimnazije, u obveznom programu nastavnoga područja Hrvatske i svjetske književnosti, učenici na književnim djelima stječu znanja o književnim djelima, njihovome stvaranju, ustroju, interpretaciji, recepciji i proučavanju.⁵ U izbornome programu Hrvatske i svjetske književnosti nalaze se dodatni izbori književnih

---

⁴ Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf, str. 151. (pristupljeno 12.7.2015.)

⁵ Nastavni programi za gimnazije - Hrvatski jezik

djela i tema, ali i scenskih, filmskih i radiotelevizijskih djela. Prema Nastavnome planu i programu, obveznim programom za Hrvatski jezik za prvi razred gimnazije, nastava književnosti započinje pojmom lirike, epike i drame i njihovim razvojem, vrstama, oblicima i značajkama, koje učenici upoznaju na reprezentativnim primjerima hrvatske i svjetske književnosti. Učenici prvoga razreda gimnazije prema aktualnome Nastavnom planu i programu uče diskurzivne književne oblike, njihov razvoj, vrste i značajke. Tako jedno predloženo djelo može biti književni predložak, tekst ili primjer za različita područja Hrvatskoga jezika i poveznica s nastavom Povijesti. Djelo Dimitrija Demetera *Grobničko polje* osim za primjer putopisa u književnosti, može poslužiti i u međupredmetnome povezivanju s nastavom Povijesti te motivirati učenike na proširivanje znanja o bitci Hrvata i Tatara na Grobničkom polju, u zaleđu Rijeke. Nakon poučavanja o književnim rodovima i vrstama, u prvome razredu gimnazije načelom kronologije književnih razdoblja učenici uče klasičnu i srednjovjekovnu književnost. Zasigurno je da nastavnici imaju mogućnost odabrati neko od ponuđenih djela u kojemu mogu pronaći korelaciju s Povijesti. U drugome razredu gimnazije nastavlja se predrenesansa i humanizam, renesansa, barok, klasicizam i prosvjetiteljstvo te predromantizam i romantizam. U trećemu razredu obrađuje se protorealizam (Šenoino doba), realizam, modernizam i moderna, a u četvrtome razredu avangarda, modernistički pokreti i socijalna književnost, ekspresionizam, druga moderna, suvremena književnost. Za svaku od spomenutih književnih vrsta i razdoblja postoji niz reprezentativnih djela hrvatske i svjetske književnosti, na temelju kojih je učenika lakše upoznavati s književnosti i poučavati ih o književnosti.

Nastavni plan i program za četverogodišnje strukovne škole za nastavni predmet Hrvatskoga jezika ne razlikuje se previše od plana i programa za gimnazije. Satnica Hrvatskoga jezika u četverogodišnjim strukovnim školama od prvoga do četvrtoga razreda je tri sata tjedno, što je za jedan sat manje nego u gimnazijama,

a književnost se poučava kronološki od prvoga razreda, završno s četvrtim razredom kao i u gimnazijama. Razlika je i u popisu književnih djela i njihovih autora koji je nešto sažetiji nego u gimnazijskome programu. Za trogodišnje strukovne škole također je moguće uočiti da je Nastavni plan i program sažetiji nego u četverogodišnjem strukovnom i gimnazijskom programu, no nema velikih odstupanja od spomenuta dva plana i programa.

Usporede li se Nastavni plan i program Hrvatskoga jezika i Povijesti, uočljivo je da oba plana prate tradicionalni kronološki slijed događaja. U prvome razredu gimnazije, nastava Povijesti započinje nazivom i pojmom predmeta povijesti, podjelom na vremenska razdoblja, računanjem vremena i povijesnim izvorima (i njihovim vrstama). Nakon uvodnoga dijela nastavnik Povijesti učenike prvoga razreda gimnazije poučava o životu, ljudima i kulturi prapovijesnoga doba i Staroga vijeka (Egipat, Mezopotamija, Daleki Istok, Grčka i Rim). O starome vijeku učenici uče i na satu književnosti u prvom razredu gimnazije, u kojemu se upoznaju s klasičnom grčkom i rimskom književnošću. U grčkoj književnosti nastavnik Hrvatskoga jezika upoznaje učenike s najznačajnijim predstavnicima toga razdoblja, kao što je Homer, najstariji grčki pjesnik koji je napisao epove *Ilijadu* i *Odiseju*. U istome književnom razdoblju pisali su i Alkej (politička i ratna poezija), Eshil, Sofoklo, Horacije, Vergilije, koji također mogu biti temelj za međupredmetnu korelaciju.

Od drugoga razreda gimnazije učenici na nastavi Povijesti uče o svjetskoj, ali i o nacionalnoj povijesti od ranoga do kasnog srednjeg vijeka. Prema Nastavnome planu i programu za Hrvatski jezik, učenici gimnazije srednjovjekovnu književnost uče u prvome razredu, shodno tome, u drugom razredu na nastavi Povijesti kada uče o srednjemu vijeku, učenici imaju znanje o srednjovjekovnome književnoumjetničkom stvaranju, proučavajući najstarije hrvatske pisane spomenike, biblijske i liturgijske tekstove, povijesne i pravne tekstove. Nastavnik Povijesti u drugome razredu gimnazije prilikom učenja cjeline o Srednjemu

vijeku, može se osvrnuti na učenikovo znanje iz prvoga razreda o npr. kralju Dmitru Zvonimiru o kojemu je mogao naučiti na satu književnosti iz Ljetopisa popa Dukljanina (smrt kralja Zvonimira). Srednjovjekovnu povijest Hrvatske ponajviše su obilježili osmanlijski prodori u hrvatske krajeve, borba protiv turske vlasti, ratovi i mnogobrojna društvena i politička previranja. Mnogi hrvatski pjesnici pisali su o osobnom i o društvenom nezadovoljstvu koje su osjećali u vremenu u kojem su živjeli. Razdoblje srednjega i novoga vijeka, odnosno u književnosti predrenesanse i humanizma, renesanse, baroka i klasicizma i prosvjetiteljstva bogato je mnogim književnim djelima koja se mogu koristiti u međupredmetnome povezivanju nastave Povijesti i Hrvatskoga jezika. Marko Marulić piše pjesmu *Molitva suprotiva Turkom* koja je protuturske tematike. Prema Nastavnome planu i programu, za primjer međupredmetnoga povezivanja moguće je koristiti i djelo *Vazetje Sigeta grada* u kojemu je Brne Karnarutić pisao o bitci kod Sigeta, Nikoli Šubiću Zrinskome i sultanu Sulejmanu. S obzirom da se ove godine obilježava četristo pedesete obljetnice spomenute bitke, međupredmetno povezivanje bi bilo dobro osobito istaknuti i to ne samo u nastavi *Povijesti i Hrvatskoga jezika*, nego i u ostalim predmetima. Jedno od najpoznatijih baroknih književnih ostvarenja je povijesni ep Ivana Gundulića, *Osman*. U nastavku ovoga rada upravo na primjeru Gundulićeva *Osmana* bit će prikazan jedan od mogućih načina međupredmetnog povezivanja Povijesti i Hrvatskoga jezika. Andrija Kačić Miošić napisao je *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* o kojemu učenici uče u drugome razredu gimnazije, a sadrži povijesnu tematiku o srednjovjekovnoj prošlosti južnih Slavena do turskoga osvajanja i o vremenu protuturskih ratova.

U trećem razredu gimnazije učenici na satu Povijesti i Hrvatskoga jezika uče o narodnom preporodu i buđenju nacionalne svijesti. Veliku ulogu u narodnom preporodu imala je književnost, stoga je moguće napraviti međupredmetno povezivanje na više književnih djela, a neki od njih su *Horvatov sloga i*

zjedinjenje Ljudevita Gaja, Grobničko polje Dimitrija Demetera, Kip domovine vu početku leta 1831. Pavla Štoosa, Smrt Smail-age Čengića Ivana Mažuranića, Urota zrinško-frankopanska Eugena Kumičića.

U četvrtome razredu gimnazije na nastavi Povijesti učenici uče o Hrvatskoj i svijetu u dvadesetom stoljeću, odnosno o svijetu uoči Prvoga svjetskog rata, za vrijeme i nakon rata, zatim o razdoblju između dvaju svjetskih ratova, o Drugome svjetskom ratu i nakon njega, zaključno s Domovinskim ratom i Hrvatskom kao samostalnom i suverenom državom. U književnosti postoji niz djela i pisaca koji su pisali upravo o tim povijesnim događajima, a neki među njima o kojima učenici uče na nastavi književnosti Hrvatskoga jezika u četvrtome razredu su Miroslav Krleža (*Baraka Pet Be*), Ivan Goran Kovačić (*Jama*).

S obzirom da se Nastavni plan i program za gimnazije, srednje četverogodišnje i trogodišnje škole razlikuje, potrebno je naglasiti da se međupredmetno povezivanje u srednjim trogodišnjim strukovnim školama može ostvariti samo u području hrvatske nacionalne povijesti. Nastava Povijesti u srednjim trogodišnjim školama održava se samo u prvom razredu, po dva sata tjedno i učenici uče samo o hrvatskoj povijesti od ranoga srednjeg vijeka do suvremene povijesti.

Iz svega vidljivoga u Nastavnom planu i programu, moguće su korelacije u svim razredima četverogodišnjih škola prema odabiru predmetnoga nastavnika Hrvatskoga jezika i Povijesti, ali je uočeno i da okomica povezivanja i poučavanja ima nesuglasja i nesklada primjerice Srednji vijek iz Povijesti je predviđen za drugi razred gimnazije, a srednjovjekovna književnost je u prvom razredu. Tragom ovoga primjera, ali i ostalih, a budući da je Nastavni plan i program za srednje škole izrađen 1995. i 1997. godine, javlja se potreba za promjenama i stvaranjem novoga kurikula.

1.1. PRIJEDLOG SREDNJOŠKOLSKOGA KURIKULA

Na temu kurikula vodile su se mnoge rasprave posljednjih godina, a u Republici Hrvatskoj posljednjih mjeseci to je vrlo aktualna tema koja je izrazito zastupljena u svim medijima. S obzirom na to da se o kurikulu puno govori, piše i polemizira, definicije se mogu shvatiti na više načina, no ono što sa sigurnošću možemo zaključiti jest da bi trebao osigurati mogućnost za intelektualni i kognitivni razvoj na svim područjima. Postoje razne teorije o kurikulu, između ostaloga razlikujemo nacionalni i školski kurikulum. Nacionalni kurikulum je veoma važan za svaku zemlju i njezin odgojno-obrazovni sustav. Pojam nacionalni proizlazi iz težnje k nacionalnim standardima poučavanja i učenja te ga donosi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Nacionalni okvirni kurikulum služi za definiranje odgojno-obrazovnih područja, predmeta i međupredmetnih tema. Međupredmetne teme dijelom su tema ovoga rada, a njihova važnost krije se u tome da upravo one pridonose povezivanju odgojno-obrazovnih područja i predmeta. Spomenuti školski kurikulum nastaje na temelju nacionalnoga kurikula koji škole prilagođavaju svojim potrebama. Školski kurikulum uključuje i nastavni kurikulum, odnosno nastavni plan. I nacionalni i školski kurikulum vrlo su važni jer osiguravaju kvalitetu nastave, potiču na stalno napredovanje i učenje, na profesionalnost nastavnika i njegov razvoj kao i na razvoj učenika. U članku *Kulturni identitet i nacionalni kurikulum* autori govore o važnim značajkama nacionalnoga kurikula, a to su:

- *osiguravanje jednakog standarda i kvalitete obrazovanja u sklopu ostvarivanja osnovnih ljudskih prava,*
- *osiguravanje mehanizama za uvođenje promjena u kurikulum i škole,*
- *osiguravanje takvog izbora zadaća, strukture i konfiguracije znanja koje će mladom naraštaju omogućiti nacionalnu superiornost i natjecanje na međunarodnom tržištu,*

- *putem kurikuluma osigurati podršku nacionalnim ciljevima svih aspekata razvoja društva,*
- *ostvarivanje visoke razine konstruktivnog i kreativnog, sposobnosti za cjeloživotno obrazovanje i sudjelovanje u inovacijama.*⁶

Struktura nacionalnoga kurikula u osnovnoj i srednjoj školi podijeljena je na tri kurikula, jezgrovni, razlikovni (diferencirani) i školski kurikul. Jezgrovni kurikul je jednak i obvezan za sve učenike (osim za učenike s poteškoćama) te se ocjenjuje brojčanom ocjenom, razlikovni kurikul uključuje jedan ili više izbornih predmeta koji su ponuđeni na osmoj školskoj razini (III. Ciklus), a također se ocjenjuje brojčanom ocjenom, dok se školski kurikul odnosi na fakultativne nastavne predmete, dodatnu i dopunsku nastavu, izvannastavne aktivnosti, projekte i ono se može, ali i ne mora ocjenjivati (brojčano ili opisno). Što se tiče međupredmetnih tema one se protežu kroz sve nastavne predmete jezgrovitoga i razlikovnoga kurikula.⁷

1.1.1. Predmetni kurikul za Hrvatski jezik– književnost

Dokument unutar kojega su povezane sve razine odgojno-obrazovnoga procesa u kojima se poučava i uči hrvatski jezik u osnovnim i srednjim školama jest kurikul predmeta Hrvatski jezik. Tijekom dvadesetoga stoljeća kurikul Hrvatskoga jezika dobio je status glavnoga predmeta te je on odgovoran za razvoj sposobnosti razumijevanja, čitanja, pisanja, slušanja, govora, diskusije i razmišljanja. Prema Nacionalnome kurikulu nastavnoga predmeta Hrvatski jezik učenici tijekom osnovnoga i srednjega obrazovanja u svakoj školskoj godini samostalno pročitaju određeni broj književnih tekstova koje odabire nastavnik,

⁶ Mijatović, Antun; Previšić, Vlatko; Žužul, Ante. 2000. *Kulturni identitet i nacionalni kurikulum*, u *Napredak* 141, 2; 135.-146.

⁷ vidi, *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Zagreb, 2011., str. 37.

tako u četvrtome i petome ciklusu (gimnazija) učenik čita između šest i osam cjelovitih književnih djela godišnje, a u srednjim strukovnim školama između pet i sedam tekstova. Jedna od ključnih sastavnica nastave književnosti u školi je čitanje cjelovitih književnih djela. Čitanje svakako omogućuje razvoj kulturne pismenosti koja uključuje razumijevanje, poznavanje i korištenje osnovnih elemenata kulturnoga okružja, ali ono i omogućuje *(trans)formativo* (formativno) iskustvo koje pogoduje razvoju čitatelja.⁸ Prema kurikulu postoji popis predloženih književnih djela za čitanje (lektira) s kojega nastavnik može odabrati djela koja se odnose i na starija i na suvremena razdoblja književnosti. Popis je sastavljen od djela različitih književnih vrsta, iz različitih književnih razdoblja i iz nacionalne i svjetske književnosti što omogućuje raznolika kulturna i čitateljska iskustva. Mnoga važnija djela svjetske i nacionalne književnosti izostavljena su s popisa jer se smatra da nisu prikladni za učenikovo samostalno cjelovito čitanje. Neka od takvih djela ne nalaze se ni u školskim čitankama, no s većinom djela, odnosno njihovim značajnijim ulomkom, učenik se susreće.

*U četvrtome i petom ciklusu u gimnazijama učitelj godišnje izabire tri kanonska i tri suvremena književna teksta te najmanje jedan tekst učenik izabire samostalno. Učenik strukovnih programa u četvrtome ciklusu godišnje čita najmanje dva kanonska i tri suvremena književna teksta, a u petome ciklusu najmanje tri kanonska i dva suvremena književna teksta te najmanje jedan tekst učenik izabire samostalno.*⁹ Ukoliko nastavnik učeniku želi omogućiti cjelovito čitanje djela koje nije na popisu prema kurikulu, naravno da to može učiniti, no mora imati na umu da tekst mora biti prikladan i prilagođen učenicima i njihovoj dobi.

---

⁸http://jaimamsan.weebly.com/uploads/4/3/3/1/43319547/kurikulum_hrvatskog_jezika.pdf, (pristupljeno 7. ožujka 2016.)

⁹http://mzos.hr/datoteke/1-Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf, (pristupljeno 8. ožujka 2016.)

1.1.2. Predmetni kurikulum za Povijest

Kurikulum nastavnoga predmeta Povijest temelji se na konceptualnome razumijevanju te je strukturiran oko pet koncepata, a to su vrijeme i prostor, uzroci i posljedice, kontinuiteti i promjene, izvori i istraživanje prošlosti, interpretacije i perspektive. Kako bi se što više izbjeglo faktografsko pamćenje, kurikulum je usmjeren k stjecanju temeljnih znanja o prošlosti i istraživanja prošlosti te k pregledu ključnih sadržaja i dubinske obrade odabranih tema. Za razliku od osnovne škole u kojoj je kronološko-tematski pristup, u srednjoj školi uvodi se tematski pristup prema kojemu su sadržaji svrstani u tematska područja i reducirani radi što boljšega razumijevanja koncepta. U srednjoj školi nastavniku je omogućena sloboda u kreiranju tema, a u tome mogu sudjelovati i učenici. Prema novome kurikulumu predlaže se da se teme iz hrvatske i svjetske povijesti rade na lokalnim i zavičajnim primjerima.

U nastavi Povijesti postoje dvije kategorije znanja. Prva kategorija odnosi se na temeljna povijesna znanja, dakle ona je sastavljena od poznavanja najvažnijih temeljnih činjenica, datuma i povijesnih osoba te od razumijevanja temeljnih povijesnih pojmova i procesa. Druga kategorija je sposobnost povijesnoga mišljenja te se ona razvija uvježbavanjem pet vještina, a to su:

1. *vještina kronološkog mišljenja,*
2. *vještina razumijevanja povijesne priče,*
3. *vještina analize povijesnih događaja i interpretacija,*
4. *vještina povijesnog istraživanja,*
5. *vještina analize vrijednosnih povijesnih tema i zauzimanja stavova.*¹⁰

---

¹⁰ Vidi http://www.azoo.hr/images/izdanja/nastava_povijesti/Nastava_povijesti.pdf, (pristupljeno 4. svibnja 2016.)

Svaka od navedenih vještina učenicima je potrebna ne samo za povijest i povijesno mišljenje već i za druge predmete pa tako i za Hrvatski jezik, odnosno književnost. Ukoliko učenik ima dovoljno razvijene vještine povijesnoga mišljenja, također će mu biti olakšano razumijevanje i svladavanje kronoloških i tematskih književnih pravaca. Dakle, ako učenik nema dovoljno razvijen kronološki osjećaj (kada i kojim vremenskim slijedom su se događaji odvijali), učeniku će biti gotovo nemoguće razumjeti i istražiti odnose među događajima. Učenici i u Povijesti i u književnim djelima povijesnih sadržaja otkrivaju vremensku strukturu događaja u određenoj priči, kronološki slijed i prikaz povijesnih ličnosti i/ili likova. Kod povijesne priče bitna je njezina uvjerljivost. Kako bi učenik pristupio analizi povijesne priče, važno je imati razvijenu povijesnu perspektivu. Povijesne priče (i književna djela povijesne tematike) donose podatke o ljudima koji su uključeni u neki događaj, o njihovim namjerama i borbama s poteškoćama kroz koje su prolazili i u prostornome i vremenskome okviru u kojemu su živjeli. Ukoliko je povijesna priča kvalitetno napisana, ona može snažno utjecati na učenikovu analizu uzročno-posljedičnog niza, on može zaključiti kako promjene zahvaćaju društvo, od koje važnosti su ljudski interesi i namjere i kako su posljedice rezultat načina na koji su namjere bile ostvarivane.¹¹

---

¹¹ Isto, (pristupljeno 4. svibnja 2016.)

2. NASTAVA HRVATSKOGA JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI I NASTAVA POVIJESTI U SREDNJIM ŠKOLAMA

Važnost hrvatskoga jezika nalazi se i u činjenici da se *u hrvatskoj školi učitelj i učenik služe hrvatskim standardnim jezikom, koji je i predmet učenja i poučavanja, ali koji je, kao jezik općedruštvene prakse u Republici Hrvatskoj, i nastavni jezik, tj. jezik svekolike školske komunikacijske jezične prakse.*¹²

Nastava Hrvatskoga jezika, kako u osnovnoškolskome obrazovanju, tako i u srednjoškolskome obrazovanju osobito je važna jer je njezin cilj, između ostaloga, utjecaj na razvitak učeničke komunikacijske kompetencije koja služi za kvalitetnu društvenu komunikacijsku jezičnu praksu. Ustroj školskoga predmeta Hrvatski jezik za osnovnu i srednju školu razlikuje se minimalno. Dok se u osnovnoj školi nastava Hrvatskoga jezika vezuje uz četiri programska područja, jezik, književnost, medijsku kulturu i jezično izražavanje, u srednjim školama (i u gimnazijskim i u srednjim strukovnim programima) nastava se vezuje samo uz jezik, književnost i jezično izražavanje. Osim toga, nastava književnosti u srednjim školama obrađuje se kronološki prema književnim razdobljima, a ne tematski kako se obrađuje u osnovnoj školi.

Osvrnemo li se na književnost, o kojoj je u ovome radu riječ, ona se u srednjim školama nadovezuje i nadograđuje na osnovnoškolske sadržaje. U osnovnoj školi postignuta su određena znanja koja se razvijaju prema složenijim proučavanjima književnosti, kako hrvatske tako i svjetske. *Najvažnije sposobnosti o književnom djelu, njegovu stvaranju, ustrojbi, raščlambi, tumačenju (interpretaciji), recepciji i proučavanju – učenici stječu na reprezentativnim djelima iz hrvatske i antologijskim djelima iz svjetske književnosti.*¹³

---

¹² Visinko, Karol. 2010. *Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika – pisanje*, Školska knjiga, Zagreb. str. 10.

¹³http://mzos.hr/datoteke/1-Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf, (pristupljeno 8. ožujka 2016.)

Svrha nastave književnosti unutar predmeta Hrvatski jezik u srednjim strukovnim školama i gimnazijama jeste razvijanje ljubavi i brige za hrvatski jezik i književnost, stjecanje književnoga znanja i književne kulture, kulturu čitanja književnih djela, razumijevanja i tumačenja tih djela. Da bi se svrha nastave Hrvatskoga jezika postigla, potrebno je ostvariti zadaće prema kojima je nužno upoznavanje učenika s djelima hrvatske i svjetske književnosti unutar svih književnih povijesnih razdoblja te razvijanje učenikove čitateljske kulture jer je ona osnova opće naobrazbe. Ispunjavanjem predstavljenih zadaća i upoznavanjem hrvatske kulturne baštine učenici izgrađuju nacionalni identitet. U nastavi Hrvatskoga jezika nastavnici učenike poučavaju o važnim djelima kako svjetske, tako i nacionalne književnosti te na taj način učenici razvijaju kolektivnu svijest o kulturnoj baštini i prošlosti. Književnost je vrlo važan aspekt hrvatske kulturne povijesti, a čitanje književnih djela utječe na osobno i jezično sazrijevanje.

Cilj gotovo svakoga nastavnog predmeta je usmjeravanje učenika i poučavanje o važnosti prihvaćanja, razumijevanja i poštivanja vlastite nacionalne kulture, ali i drugih, različitih kultura i svjetonazora. Ipak, posebnu ulogu u poučavanju učenika o tim sadržajima ima nastava Povijesti. Nastava Povijesti je specijalizirana didaktika, koja zahtijeva objektivno, pouzdano i istinito tumačenje povijesnih događaja. Bogatstvo nastave Povijesti je što je ona prisutna u različitim područjima čovjekovog života i njegovih interesa, stoga je neizostavna i u politici, gospodarstvu, društvu, državi, kulturi, umjetnosti, književnosti, sportu, ratu, vjeri i sl. Tijekom tumačenja povijesnih događaja i ličnosti, potrebno je usmjeravati učenike na shvaćanje povoda, načina i uzroka događaja te posljedica koje su događaji ostavili za sobom. Važno je poučiti učenike kako povezivati povijest sa sadašnjosti u različitim područjima čovjekova života. S obzirom da nastava Povijesti nosi važne etičke vrijednosti, učenicima je potrebito omogućiti nastavu u kojoj ih se neće opterećivati nizanjem činjenica, već im stvoriti mogućnost da

vlastitim radom, istraživanjem i logičkim povezivanjem primljenih informacija sami, odnosno uz pomoć nastavnika spoznaju probleme povijesnoga tijeka. Razumijevanjem povijesti i smisla napredovanja čovjeka kroz povijest, učenik će moći stečeno znanje koristiti u vlastitome životu te okruženju, i na taj način pridonositi izgradnji valjanoga društva i svijeta.

Kao što su u drugim školskim predmetima programi drugačiji s obzirom na vrstu srednje škole, tako se i program Povijesti za srednje strukovne škole i gimnazije razlikuje. Program za gimnazije uglavnom je kvalitativno prošireniji. Slijed događaja prikazan je kronološki tradicionalnim slijedom (od prapovijesti, staroga vijeka, srednjega vijeka, novoga vijeka do suvremene povijesti) i tematski, počevši od svjetske povijesti, nakon koje slijedi nacionalna. U *Nastavnome planu i programu za gimnazije* navedeno je da je nastavno gradivo složeno u odnosu na satnicu tako da se oko 40% obrađuje svjetska povijest i oko 60% nacionalna povijest.

Povijest sa sobom nosi mnoge problemske teme koje mogu unaprijediti učenikovo razumijevanje povijesti i pridonijeti razvoju učenikovoga snalaženja u vremenu i razvoju povijesne perspektive. Na primjer, kod organizacije nastave i nastavnih aktivnosti o problemskim temama koje su bile prisutne u 20. stoljeću, trebalo bi omogućiti učenicima da:

- uoče glavne promjene koje su se dogodile tijekom nekog duljeg vremenskog razdoblja,
- prouče koliko su ti trendovi bili opći ili su bili specifični za pojedine zemlje ili regije,
- prepoznaju modele i trendove te različite tipove nacionalističkih pokreta, migracija, političke suradnje i dr.,
- istražuju političke, socijalne, ekonomske i kulturne čimbenike i uvjete iz kojih su nastali takvi modeli i trendovi,

- prouče neposredne i posredne posljedice za ljudske živote,
- prouče kako su se ljudska shvaćanja i ideje o tim pojavama promijenile tijekom vremena te da istraže što nam ove teme govore o životu u 20. stoljeću.¹⁴

U srednjim školama, dakle u dobi od četrnaeste do osamnaeste godine, učenici su dovoljno sazrijeli za primanje znanja o primjeni određenih vještina i načina razmišljanja kojima ih nastavnik usmjerava. Kako bi učenici u tome bili što uspješniji, nastavnik ih treba poučiti primjeni raznih analitičkih i interpretativnih vježbi u kojima bi se učenici suočili s različitim izvornim dokazima i materijalima. Takvim pristupom nastavi nastavnik će postići da učenici lakše prepoznaju sadržaje koji su povezani među predmetima, lakše ih usvajaju, procesuiraju kroz korelaciju koja je jasno vidljiva u predmetu Hrvatski jezik i predmetu Povijest.

Metodika nastave Povijesti kao interdisciplinarne znanosti trebala bi uz ostvarivanje odgojnih ciljeva, pronaći i putove u strukturiranju znanja koje bi omogućilo povezivanje društvene skupine nastavnih predmeta. Nastava Povijesti i nastava Hrvatskoga jezika treba učenicima znanstveno predočiti bogatu kulturu. Ivo Rendić Miočević u knjizi *Učenik – istražitelj prošlosti* navodi postojanje pet područja ljudske aktivnosti koje trebaju biti zastupljene u nastavi povijesti, a to su: *socijalno, političko, znanstveno-tehnološko, ekonomsko i kulturno (filozofsko-religijsko-estetsko)*. Ukoliko se koji od tih područja zanemari ili izostavi, Rendić Miočević navodi mogućnost osiromašenja nastave u kojoj bi učenici izgubili vrlo važna saznanja o prošlosti.

---

¹⁴ Stradling, Robert. 2003. *Nastava europske povijesti 20. stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb. str. 65.

Kako bi se izbjeglo učeničko suhoparno učenje napamet radi ocjene, a ne radi razumijevanja, potrebno je interdisciplinarno pristupanje nastavi, odnosno povezivanje nastavnih predmeta s drugim predmetima i znanostima.

3. ODGOJNO-OBRAZOVNA PODRUČJA SREDNJOŠKOLSKOGA OBRAZOVANJA

Kako bi učenik bolje i učinkovitije razvio kompetencije kojima raspolaže, važno je ostvarivanje što boljeg međupredmetnoga povezivanja i interdisciplinarnoga pristupa. Takvim načinom učenici će lakše usvajati znanje i razvijati logičko zaključivanje i povezivanje. Ukoliko učeniku predstavimo određenu temu, odnosno problem na jednome nastavnome predmetu, a nakon toga mu isti taj problem prikažemo na drugome nastavnome predmetu s drugačijeg kuta gledišta, učenicima omogućavamo logičko povezivanje i razmatranje istog predmeta na različite načine. Prema Nacionalnome okvirnome kurikulumu (2011 : 54) uključeno je sedam odgojno-obrazovnih područja, a to su:

- 1. Jezično-komunikacijsko područje,*
- 2. Matematičko područje,*
- 3. Prirodoslovno područje,*
- 4. Tehničko i informatičko područje,*
- 5. Društveno-humanističko područje,*
- 6. Umjetničko područje,*
- 7. Tjelesno i zdravstveno područje.*

Navedena odgojno-obrazovna područja prikazuju i određuju temelj učenikove sposobnosti u svakome pojedinome području. Očekivana učenička postignuća za svako navedeno područje nisu određena na razini svakoga pojedinog razreda, već na razini odgojno-obrazovnoga ciklusa. Nužno je da se predmetni kurikulum razradi za svaki razred u skladu s mogućnostima učenika toga razreda, odnosno da ciljevi

i očekivana učenička postignuća budu racionalno usklađeni s učeničkim mogućnostima. Obzirom na tematiku ovoga rada, potrebno je osvrnuti se na dva odgojno-obrazovna područja, a to su jezično-komunikacijsko područje i društveno-humanističko područje.

Jezično-komunikacijsko područje podrazumijeva stjecanje učenikovih jezičnih i komunikacijskih znanja. Izrazito je važno omogućiti učenicima stjecanje potpunoga znanja o materinskome jeziku jer je on temelj za komunikaciju i učenje. Nastavnikov zadatak jest poticanje učenika na razvoj svijesti o važnosti poznavanja materinskoga jezika te navođenje učenika na razumijevanje važnosti poštivanja materinskoga jezika, književnosti i kulture.

Važnost društveno-humanističkoga područja je poticanje učenikova razvoja u samostalnu individuu koja može razumjeti položaj čovjeka u svijetu te sudjelovati u svakome aspektu života, bio on socijalni, politički ili kulturni. Učenicima unutar ovoga područja treba omogućiti razvoj kritičkog promišljanja o životu i svijetu u kojemu žive, na temelju povijesnih, odnosno prošlih, ali i sadašnjih uvjeta života i rada. Osobito je važno je proučavati međuljudske odnose, društvene strukture i vrednovati povijesnu i kulturnu baštinu, kako hrvatsku tako i svjetsku. Znanje koje učenik stekne unutar društveno-humanističkoga područja omogućuje mu razumijevanje odnosa prema sebi samome, prema društvu i svijetu. Tim znanjem učenik oblikuje vlastiti identitet. Tako će učenik u četvrtome ciklusu gimnazije moći:

- *vrjednovati važnost kulturnih, gospodarskih i političkih utjecaja na razvoj hrvatskoga društva,*
- *predstaviti i kritički tumačiti glavne događaje i društvene strukture, njihove uzroke i posljedice, struje i nositelje promjena u zavičajnoj i hrvatskoj povijesti te objasniti razmatranje pitanja sa stajališta više uključenih strana,*

- *opisati i kritički obrazložiti kontekst i vezu hrvatske povijesti s poviješću susjednih naroda te s europskom i svjetskom poviješću*
- *prikazati hrvatski nacionalni kulturni identitet u odnosu na kulturne identitete Europe i svijeta,*
- *razlučiti, predstaviti i objasniti različita tumačenja prošlih i sadašnjih događaja i društvenih pojava i procesa u hrvatskoj povijesti,*
- *razložno prosuditi o vrijednostima bitnima za razvoj hrvatskoga društva.¹⁵*

4. NAČELA POUČAVANJA I VREDNOVANJE

Problemom poučavanja bave se mnogi znanstvenici (psiholozi, didaktičari). Svoj utjecaj na obrazovanje izvršili su i humanistički psiholozi koji smatraju da zadatak poučavanja nije samo usvajanje znanja već i podučavanje učenika brizi za druge, stoga je veći naglasak stavljen i na osjećaje i razmišljanja, a ne samo na usvajanje informacija koje im nastavnik prenosi. Poučavanje se nerijetko svodi na nastavnikovu domenu premda se svijet učenika proteže i izvan tih domena. Nastava Hrvatskoga jezika trebala bi što više korelirati s predmetima humanističkih znanosti i sa sadržajima strukovnih predmeta postizanjem što sličnije slike stvarnoga života.

Nastavnik bi trebao brinuti o tome kako poučavanjem razvija učenikovu motivaciju za kontinuirano učenje, razvija višestruke povoljne prilike kako bi se dosegli ciljani zadaci. Poučavanjem bi se trebao olakšati prijenos informacija i vještina iz jednoga predmeta u drugi, te bi se trebao odvijati u kontekstima u kojima se školske aktivnosti odnose na svakodnevni život. Poučavanjem je

---

¹⁵http://www.azoo.hr/images/izdanja/nastava_povijesti/Nastava_povijesti.pdf, (pristupljeno 4. svibnja 2016.)

potrebno ostvariti niz aktivnosti i procesa kojima učenik stječe znanja i razvija vještine, uči, istražuje i otkriva. Nastavnik poučavanjem može utjecati na kreiranje i razvoj kritičkoga mišljenja učenika, pomoću kojega učenik može sagledati gradivo u cjelini, uočiti bitne veze i odnosne, pronaći i shvatiti uzročno-posljedične veze, klasificirati činjenice prema važnosti i sl. Tradicionalnim poučavanjem učenika postizao se takozvani kontraefekt, učenici su osjećali preopterećenost i umjesto aktivnosti stvarala se učenička pasivnost, stoga je važno nastavnikovo držanje načela poučavanja kojima će otkriti i potaknuti učenikove prirodene sklonosti i interese, te koristi integrirano i tematsko poučavanje o kojima će u nastavku rada biti riječ.¹⁶

Kada govorimo o vrednovanju, prema Nacionalnome kurikulumu nastavnik prilikom vrednovanja učenikova rada i znanja treba osmisliti vrijednosna načela i načine ocjenjivanja. Ukoliko je izvedivo, svim učenicima omogućiti uključenost u procjenjivanje i samoprocjenjivanje, te im predočiti vrijednosna načela ocjenjivanja. Sastavnice koje čine vrednovanje jesu praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje. Praćenje podrazumijeva sustavno uočavanje i bilježenje zapažanja o postignutoj razini kompetencija i postavljenim zadacima definiranim nacionalnim i predmetnim kurikulumom. Provjeravanje se odnosi na procjenu postignute razine kompetencije u nastavnome predmetu ili području i drugim oblicima rada u školi tijekom školske godine. Davanje brojčane ili opisne vrijednosti rezultatima praćenja i provjeravanja učenikova rada naziva se ocjenjivanje.¹⁷

Načelo procjene kod vrednovanja i ocjenjivanja je vrlo važno i procjena bi trebala uključiti uporabu širokog spektra metoda. Procjena, osim što pomaže nastavniku, od pomoći bi trebala biti i učenicima prilikom procjenjivanja

---

¹⁶http://jaimamsan.weebly.com/uploads/4/3/3/1/43319547/kurikulum_hrvatskog_jezika.pdf, (pristupljeno 25. svibnja 2016.

¹⁷http://jaimamsan.weebly.com/uploads/4/3/3/1/43319547/kurikulum_hrvatskog_jezika.pdf, (pristupljeno 25. svibnja 2016.

vlastitoga izvođenja i poticaj na stalni rad i unapređenje. Isto tako, na taj način kod učenika se stvara pozitivno ozračje i razvija povjerenje u pravednost vrednovanja. Usmeno odgovaranje, izlaganja, prezentacije, eseji, i slični načini vrednovanja mogu utjecati na subjektivnost kod nastavnika, stoga je potrebno postaviti jasne kriterije ocjenjivanja i upoznati učenike s njima. Nastavnik treba biti što objektivniji prilikom vrednovanja i ocjenjivanja učenika, stoga je tijekom čitave školske godine bitno redovito pratiti učenikov napredak i razvoj i učestalo propitivati i provjeravati usvojenosti znanja te razvoj sposobnosti i vještina. Prema Visinko (2014 :132) nastavnik nizom provjera manjega opsega priskrbljuje učeniku povratnu informaciju o uspjelosti i funkcionalnosti učenja, a sebi o uspjelosti poučavanja.

5. POUČAVANJE – INTEGRACIJA I KORELACIJA književnosti i povijesti u srednjim školama

Integracija sjedinjuje, čvrsto povezuje sadržaje, odnosno dijelove sadržaja (korelate) u logičnu, organsku cjelinu – jedinstvenu strukturu. Integraciju treba shvatiti kao postupak proučavanja sastavnica organske cjeline. Na primjer, na književnom tekstu zapaža se i tumači lingvistička (gramatička) organizacija teksta, a zatim i stilistička (ekspresivna). Znači, tekst se najprije promatra i analizira kao jezična (gramatička) kategorija, a zatim i kao stilistička (ekspresivna, afektivna) vrijednost.¹⁸

U knjizi *Integrirano poučavanje* navedeno je pet oblika integracije nastavnih sadržaja koja možemo uokviriti u tri osnovna oblika (korelacija, tematsko poučavanje i projekt), a svaki oblik ima svoje prednosti i nedostatke. S obzirom da je korelacija prvi od osnovnih oblika integriranoga učenja, važno je shvatiti kako je dužnost nastavnika upozoriti učenike na iste pojmove ili događaje koji se

---

¹⁸ Diklić, Zvonimir. 2009. *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*, Školska knjiga, Zagreb. str. 125.

spominju, odnosno opisuju i obrađuju u dva(i/ili više) različitih predmeta. Na primjer, unutar obrade pojma novi vijek, odnosno u umjetnosti barok, ukoliko s učenicima iz nastave književnosti interpretiramo barokne književne tekstove, možemo im dati zadaću unutar koje će opisati sličnosti i razlike koje su uočili u interpretiranome književnome tekstu s tekstom koji će raditi na nastavi povijesti, a koji je utemeljen na znanstvenim činjenicama.

Korelacija dolazi od latinske riječi, čiji prijevod označava međusobni odnos, uzajamnu zavisnost, odnosno povezanost u harmoničnu cjelinu. Klaić u Rječniku stranih riječi objašnjava da je *korelat u logici suodnosni pojam, tj. pojam koji pripada drugom pojmu, tako da jedan traži drugi, npr. dijete-roditelji; korelativ – u gramatici: riječ koja stoji u suodnosu s drugom riječju, npr. kolik-tolik; korelativan, prid. – koji stoji u uzajamnom odnosu, suodnosan*.¹⁹

Ukratko, korelacija označava povezanost dvaju korelata, odnosno ona predstavlja međuovisnost. Možemo je shvatiti kao određeni put koji nas povezivanjem dvaju korelata dovodi do zaokruživanja cjeline. Unutar dvaju ili više predmeta moguće je uspostaviti međusobne odnose i oni djeluju jedni na druge. Korelacija se često primjenjuje u nastavi kao način rada unutar kojega učenici uz pomoć nastavnika ostvaruju lakše razumijevanje, povezivanje i usvajanje znanja. Međupredmetnim povezivanjem nastavnici lakše promiču odgojne vrijednosti. Pisanjem mjesečnoga plana i programa zadaća nastavnika je predvidjeti unutarpredmetnu i/ili međupredmetnu korelaciju. Kako bi se korelacija što uspješnije odradila, nastavnici moraju znati dobro procijeniti koje je nastavne cjeline najbolje raditi u međupredmetnome povezivanju, a od velike je važnosti timski rad i međusobna suradnja nastavnika i stručnih suradnika. Timskim radom nastavnika i stručnih suradnika i razvijanjem suradničkih vještina teži se k ostvarivanju zajedničkoga cilja.

---

¹⁹ Klaić, Bratoljub. 1989. *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

Za postizanje korelacije u nastavnom predmetu Povijest važno je uskladiti nastavne planove i programe, uzrast učenika, ali i izbjegavati predrasude, kriva uvjerenja i mišljenja. Nastavnici Povijesti su *obvezni različitim metodama, koristeći se teorijama učenja i otkrićem semiotike i hermeneutike te teorijom informacija, učenicima omogućiti da shvate kulturni i povijesni kontekst u koji će ugraditi znanja iz drugih predmeta.*²⁰

Metodika nastave književnosti najčešće je usmjerena prema problemsko-stvaralačkoj nastavi koja se temelji na učenikovom istraživanju, otkrivanju i kreativnosti. Nastavnikova zadaća u ostvarivanju problemsko-stvaralačke nastave je postavljanje pitanja, zadataka i teza koje potiču učenikovu intelektualnu, ali i emotivnu aktivnost. Nastavnikova uloga nije diktiranje već gotovih činjenica, nego poticanje učenika na samostalnost u istraživanju i rješavanju koje će ga dovesti do određenih spoznaja. Dragutin Rosandić u knjizi *Metodika književnoga odgoja i obrazovanja* navodi pet faza nastavnoga sata koje se temelje na načelima problemske nastave, a to su:

- stvaranje problemske situacije,
- definiranje problema i metode,
- samostalan rad učenika,
- analiza i korekcija rezultata,
- zadavanje novih zadataka.

Kako bi se nastavnici odmaknuli od tradicionalnoga poučavanja, teži se k tome da učenici budu pokretači vlastitoga znanja, odnosno da njihovo obrazovanje bude temeljeno na samoaktivnosti, te da se nastavnici koriste individualiziranom i fleksibilnijom metodom rada.

---

²⁰ Rendić Miočević, Ivo. 2000. *Učenik – istražitelj prošlosti*, Školska knjiga, Zagreb. str. 20.

5.1. Lokalizacija teksta i motivacija u vezi s korelacijom

Kao dio ustroja sata književnosti koristi se sedam faza koje je potrebno pratiti kako bi školska interpretacija određenoga teksta bila što uspješnija. Na satovima književnosti tijekom interpretacije književnoga teksta koriste se sljedeće faze:

1. doživljajno-spoznajna motivacija,
2. najava teksta i njegova lokalizacija,
3. interpretativno čitanje,
4. emocionalno-intelektualna pauza,
5. objava dojmova,
6. interpretacija,
7. stvaralačka sinteza.

Prva i druga faza mogu biti veoma korisne u međupredmetnoj korelaciji. Uz pomoć raznovrsnih izvora, kako pisanih tako i govorenih tekstova te filmova i fotografija nastavnik može motivirati učenike za učenje. Lokalizacijom je potrebno smjestiti tekst u vremenski i prostorni okvir, odnosno ukoliko je riječ o ulomku *smještamo ulomak u djelo, djelo u književnikov opus i opus u tematski, žanrovski te konačno vremensko-prostorni okvir.*²¹ Lokalizacija teksta može biti korisna u korelaciji jer ona može obuhvaćati povijesne, političke, društvene, biografske i druge okolnosti. S obzirom da lokalizacija teksta mora imati spojeve i s motivacijom koja joj prethodi i sa samim tekstom koji će se tijekom sata obrađivati, vrlo je važno očuvati ugođaj koji je stvoren prilikom motivacije

---

²¹ Slavić, Dean. 2011. *Peljar za tumače, književnost u nastavi*, Profil, Zagreb. str. 63.

(ostvarene npr. fotografijama, kratkim video isječkom, ključnim citatom, ključnom riječi i razgovorom o glavnom motivu koji nas navodi na tekst).

Čitanke su sastavljene od zavisnih i nezavisnih tekstova, odnosno tekstova koji su kraćega oblika kao što su novele i pjesme te ih je moguće u cijelosti interpretirati tijekom jednoga sata, i od zavisnih tekstova koji su dužega oblika, romani, drame, pripovijetke, a čije ulomke interpretiramo. Većina tekstova koji daju mogućnost povezivanja književnih s povijesnim sadržajima su dužega oblika te je za njih potrebna unutarnja lokalizacija. Iako u književnosti Hrvatskoga jezika postoje mnoga djela koja su nastala na temelju povijesnih činjenica, većina njih ipak nije uvrštena kao obvezni dio interpretacija na satu, a mnoga se ni ne nalaze u čitankama.

Tijekom interpretacije teksta koji je zavisan potrebno je prije čitanja teksta uputiti učenike na djelo (roman, dramu) koji čini pravi okvir sceni koja je opisana u ulomku u čitanci. Važno je ukratko iznijeti sadržaj djela te podrobnije prikazati događaje koji su doveli do scene u ulomku. Ostvarivanje unutarnje lokalizacije zavisnoga teksta nastavnik će omogućiti pravovremenim davanjem zadataka unaprijed kako bi učenici istraživačkim radom donijeli određena saznanja o događaju iz povijesti koji je opisan u ulomku.

Prema prijedlogu Plana i programa za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola, nastavnik Hrvatskoga jezika na primjeru pjesme *Dolazak Hrvata na obale sinjega mora* može prikazati mogućnost i način povezivanja vanjske lokalizacije nezavisnoga teksta i nastavnoga predmeta Povijest. Dobra lokalizacija povezana je s motivacijom. Nastavnik učenike može motivirati za Cirakijev *Dolazak Hrvata na obale sinjega mora* razgovorom o etnogenezi Hrvata uz priloženu fotografiju razviti dijalog o legendi o dolasku Hrvata na naše prostore Europe. Književna motivacija tako će neosjetno prelaziti u lokalizaciju, a nastavnik je može proširiti povijesnom, političkom i/ili kulturološkom pa može napomenuti rat protiv Avara i vlasti Franaka te vjerovanje da je Bijela Hrvatska pradomovina Hrvata. Nakon

toga nastavnik govori o Franji Cirakiju, koji je obilježio hrvatski protorealizam (Šenoino doba) domoljubnom pjesmom, koja je objavljena u najvažnijemu književnome časopisu devetnaestoga stoljeća, *Vijencu*. Sat je moguće organizirati i razradom unaprijed pripremljenih izlaganja učenika koja bi bila učinkovitija ukoliko ih se osmisli u pravoj osobi, tako da jedan učenik govori kao da govori sam umjetnik. Nakon lokalizacije teksta dolazi čitanje pa emocionalna stanka i zatim interpretacija.

6. TEMATSKO POUČAVANJE

Premda se tematsko poučavanje najčešće vezuje uz osnovnoškolsko obrazovanje, ono je vrlo korisno i u srednjoškolskome obrazovanju jer potiče učenike na samostalnost i aktivnost proučavanja i učenja. Tematsko poučavanje uz korelaciju jest jedno od osnovnih oblika integriranoga poučavanja. Unutar tematskoga poučavanja nastavnik, zajedno sa svojim učenicima, obrađuje i proučava istu temu tijekom dužeg vremenskog perioda (nekoliko dana ili tjedana). Tijekom proučavanja teme nastavnikova zadaća je poticanje i razvijanje učenikovih vještina mišljenja, izražavanja te otkrivanja činjenica koje promatraju s dva ili više različitih aspekata i koji pripadaju različitim predmetima.

Tematsko poučavanje je možda i najprikladniji odabir za prikazivanje određenih načina povezivanja nastave književnosti (Hrvatski jezik) i nastave Povijesti. Ovakav oblik poučavanja također je ograničen Nacionalnim kurikulumom na temelju kojega nastavnik može uočiti mogućnosti formiranja središnje teme iz dva i/ili više predmeta te tada integrirati ciljeve tema, a zatim i sadržaj poučavanja.

Uz pojam tematsko poučavanje koristi se i naziv model umrežavanja zbog toga što se središnja tema *obrađuje „umrežavanjem“ znanja iz različitih predmeta (područja) koja sva objašnjavaju i opisuju središnju temu, a rad na toj temi*

*razvija vještine iz pojedinog područja.*²² Ukoliko, na primjer učenici u četvrtome razredu iz nastave Povijesti obrađuju cjeline *Hrvatska i svijet u Prvome svjetskome ratu (1914. – 1918.)* i/ili *Hrvatska i svijet između dvaju svjetskih ratova (1918. – 1939.)*, a iz književnosti interpretiraju djela Miroslava Krleže i njegovu (anti)ratnu prozu, definiranjem središnje teme, potaknut će se motivacija i samostalnost učenika u radu, aktivno stjecanje znanja, suradničko učenje te će se ostvariti i povezanost područja učenja i povezanost učenja i života.

7. MEHANIČKA, SADRŽAJNA I POJMOVNA INTEGRACIJA

Autorice Čudina-Obradović i Brajković (2009 : 32) napominju da se na temelju primjera iz prakse tematsko poučavanje može organizirati na tri različite razine, od kojih nisu sve dobro shvaćene i primijenjene.

Prva razina o kojima autorice pišu jest mehanička integracija koja se vezuje uz središnji motiv, a ne kako smo prethodno objasnili, uz središnju temu. Problem koji se vezuje uz mehaničku integraciju jest taj da se unutar njega ne uspostavlja veza između pojmova, da je tema nametnuta te da unutar nje ne dolazi do povezivanja pojmova sa životom. Takvim poučavanjem dolazi do nerazumijevanja te su rezultati učenja minimalni.

Druga razina tematskoga poučavanja je sadržajna integracija koja se najčešće koristi u osnovnoškolskome obrazovanju. Ona je najprikladnija za rad u osnovnoj školi zato što učenici na taj način mogu samostalno usvajati činjenično znanje i različite vještine. Sadržajna integracija kao oblik integrirane nastave odvija se oko jasno definirane središnje teme s jasno definiranim ciljevima nastave. Središnja tema definira se tako da se u njoj sastaju ciljevi iz više predmetnih područja. Primjerice, poučavanjem teme iz Povijesti, *Znanost*,

---

²² Čudina-Obradović Mira; Brajković Sanja. 2009. *Integrirano poučavanje*, Biblioteka Korak po korak, Zagreb. str. 31.

tehnika, film i šport početkom 20. stoljeća moguće je zadovoljiti i neke ciljeve iz Hrvatskoga jezika (pisano i usmeno izražavanje, medijska kultura, prepričavanje ili čitanje). Poučavanjem teme pomoću sadržaja iz različitih predmeta i služenjem različitim izvorima informacija, potiče se učenike na nova pitanja i razradu pojma, stoga možemo zaključiti da sadržajna integracija sadrži mnoga kvalitetna svojstva integrirane nastave.

Da bi nastavnik znao koji oblik tematskoga poučavanja treba primijeniti, potrebno je poznavati razvojne osobine učenika koje poučava jer je učenikovo duboko i kvalitetno razumijevanje onoga što su naučili primarni cilj poučavanja.

U višim razredima osnovne škole i u srednjoj školi prikladno je koristiti treću razinu tematskoga poučavanja, a to je pojmovna integracija. Kako u literaturi, tako je i u praksi uvriježeno mišljenje da je integrirano učenje kvalitetno i dobro planirano ukoliko je središnja tema izražena kao neki pojam ili ideja. Takav način poučavanja dovodi do dubljeg istraživanja nekoga pojma i generalizacije i razumijevanja pojma i pojava. Dakle, ukoliko je središnja tema postavljena kao određeni pojam ili ideja, tada učenici moraju slijediti podatke i ideje koje će ili opovrgnuti ili opravdati osnovnu misao teme.

Niže u tablici, koja je preuzeta iz knjige *Integrirano poučavanje*, bit će prikazan jednostavan pregled elemenata tematskoga poučavanja, odnosno što se očekuje od nastavnika, što od učenika, koje su njihove aktivnosti, koja pitanja sami sebi trebaju postavljati te prikaz rezultata aktivnosti u uvodnome dijelu.

Tablica 1.: Glavni elementi integrirane nastavne jedinice (prema Chard, 1998.)

	UVOD I POČETAK	RAD, ISTRAŽIVANJE	ZAVRŠNO ZBIVANJE
PITANJA KOJA SI POSTAVLJA UČITELJ	<ul style="list-style-type: none"> • Koja znanja djeca već imaju? • Što djeca mogu naučiti jedni od drugih? • Koja pitanja najčešće postavljaju? • Što ih najviše zanima? • Koja su pogrešna znanja očita? • Kako se roditelji mogu uključiti? 	<ul style="list-style-type: none"> • Koje se novo neposredno iskustvo može ponuditi učenicima? • Koje novo razumijevanje mogu postići? • Kakav se terenski rad može organizirati? • Kakao se ciljevi najbolje mogu uskladiti s nacionalnim ciljevima? • Kako se može organizirati aktivnost uzimajući u obzir razlike među djecom? 	<ul style="list-style-type: none"> • Kakva bi završna prezentacija rada bila najprikladnija? • Koja bi kreativna aktivnost omogućila svakom djetetu da izrazi svoje novostečeno znanje? • Koji bi novi pojmovi, razumijevanje i generalizacije trebali proizaći iz rada? • Kako bi se istaknuli, naglasili i u svijesti djeteta učvrstili novi pojmovi, razumijevanje i generalizacija?
GLAVNE AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> • Uvodna rasprava o temi • Priča, video ili predmet o kojemu se može razmišljati i raspravljati • Izrada tematske mreže • Popis pitanja koja treba istražiti 	<ul style="list-style-type: none"> • Priprema za terenski rad • Terenski rad: promatranje, bilježenje • Istraživanje dokumenata, knjiga i drugih izvora informacija • Intervjuiranje stručnjaka, znalaca • Razrada podataka: organiziranje podataka, pisanje i formiranje oblika prikaza rezultata 	<ul style="list-style-type: none"> • Planiranje oblika u kojem bi se najbolje prikazalo novostečeno znanje s ciljem da ono postane vlasništvo sve djece koja su sudjelovala u njegovom stvaranju (uradak, izložba, zajednička priredba, knjiga, pano)

	<ul style="list-style-type: none"> • Dosjećanje vlastitog doživljaja • Prikaz vlastitog doživljaja • Razgovor i usporedba sličnosti i razlika u pojedinačnim doživljajima • Oluja ideja o temi • Postavljanje vlastitog pitanja (problema) za istraživanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvodne aktivnosti u terenski rad • Terenski rad • Istraživanje prema sekundarnim izvorima • Rasprava o prikupljenim rezultatima i planiranje izvješća o rezultatima • Posjet stručnjacima • Integracija dobivenih podataka u cjelovito izvješće, proizvod, prezentaciju 	<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje preglednog prikaza svega postignutog • Procjena postignutog, određivanje što je bilo najbolje i koji su vlastiti proizvodi najkvalitetniji • Prikaz novostečenog znanja ostalima • Uporaba zamišljanja i mašte u likovnoj i pisanoj formi • Biranje najboljeg vlastitog rada (za vlastitu mapu i školski arhiv)
--	---	--	---

Na temelju tematskoga poučavanja i prikazane tablice, u daljnjem tekstu bit će naveden primjer integriranoga poučavanja nastavnih predmeta Hrvatski jezik (književnost) i Povijest.

Primjer 1.

NASLOV SREDIŠNJE TEME: Hrvatska u novom vijeku

RAZRED: drugi (srednja strukovna škola)

PLANIRANO TRAJANJE RADA: fleksibilno

POVIJEST: Hrvatska u novom vijeku (od početka XVI. do početka XVIII. st.)

Učenici će moći opisati osnovne probleme hrvatske povijesti između 16. i 18. stoljeća, pokazati područja hrvatskog povijesnog prostora u novome vijeku na povijesnoj karti; obrazložiti položaj Habsburške Monarhije i Mletačke Republike s Osmanskim Carstvom; opisati djelovanje Uskoka i uskočke ratove; analizirati

historiografske interpretacije Uskoka; obrazložiti nastanak Zrinsko-frankopanske urote.

HRVATSKI JEZIK (KNJIŽEVNOST): Hrvatska barokna književnost

Učenici će moći uočiti i odrediti vremenski i prostorno hrvatsku baroknu književnost; prepoznati stilske značajke baroka; objasniti značajke baroknoga epa; uočiti kompoziciju epa i tijek fabule; razvijati usmeno i pismeno izražavanje.

LEKTIRA: Eugen Kumičić, Urota zrinsko-frankopanska

Aktivnosti:

- izrada vremenske lente o Hrvatskoj u vrijeme turskih napada,
- prepoznavanje povijesno-dokumentarnog romana;
- proučavanje povijesnih izvora o obitelji Zrinskih i Frankopana,
- objasniti razliku između književno-umjetničke i povijesno-znanstvene interpretacije događaja,
- analiza lektirnoga djela *Urota zrinsko-frankopanska*, Eugena Kumičića,
- ispunjavanje bilješki tijekom čitanja,
- stvaralačko izražavanje potaknuto književnim ulomkom,
- određivanje stvarnih kulturnih, političkih i povijesnih informacija,
- pretraživanje povijesnih tekstova o razdoblju Bečkoga dvora i obitelji Zrinskih i Frankopana,
- izrada prezentacije ili plakata.

Strategije praćenja i ocjenjivanja:

- samoprocjena o skupnom radu,
- procjena nastavnika,
- usmeno i pisano ispitivanje,
- vrednovanje vještina prezentacije.

8. PROJEKTNA NASTAVA

Prethodno u tekstu navedeno je kako je projektno poučavanje jedno od osnovnih oblika integriranoga poučavanja. Napravi li se usporedba projekta i tematskoga poučavanja lako je uočiti postojanje niza sličnosti između ta dva oblika poučavanja. Ipak, projekt je oblik poučavanja koji ima i svoje specifičnosti te je pogodan za poučavanje u nastavi. Ukoliko se nastavnik odluči za takav oblik poučavanja, važno je znati da je on i vremenski i sadržajno određen. Nužno je projekt planirati za određeno vremensko razdoblje, koje može varirati od jednoga tjedna do cijeloga polugodišta unutar jedne školske godine. Za razliku od središnje teme, projektno poučavanje pruža veću slobodu i inicijativu učenika. Središnja tema u tematskome poučavanju određena je nacionalnim ciljevima, dok projektno nudi više samostalnih izbora i tema učenicima, kao i načine rada i prezentacije rezultata. Projekt kao oblik integriranoga poučavanja može se provoditi u razredu podjelom na manje skupne učenika, i/ili jedan učenik samostalno.

Prethodno navedeni oblici integriranoga poučavanja najčešće završavaju prezentacijom, plakatom ili priredbom, a projekt uvijek završava određenim proizvodom/uratkom. Završni uradak treba poslužiti kao poticaj za raspravu nastavnika i učenika o njemu kako bi se potaknula samoprocjena učenika o svojem radu. Uz poticanje samoprocjenjivanja, projektno poučavanje potiče

marljivost učenika, suradničko učenje, kreativnost i učenje iz vlastitoga iskustva. U raspravi učenika i nastavnika o dobivenome uratku, nastavnik pomaže učeniku postavljati pitanja i otkrivati odgovore te u usavršavanju osnovnih vještina promatranja (uočavanja svojstava, razgovora, komunikacije, postavljanja pitanja, traženja podataka i prezentiranja pronađenih odgovora), pomoću kojih će doći do odgovora.

Za projektno poučavanje koristi se i naziv model uronjenosti zbog toga što učenici analiziraju temu sa svih strana kako bi je što bolje proučili, opisali, objasnili i povezali sa životom. Tijekom projekta učenici raspravljaju, odlučuju, obrazlažu svoje ideje, predviđaju, provjeravaju činjenice, bilježe, izvješćuju i zaključuju. Primjer projektne nastave bit će prikazan na primjeru u srednjim trogodišnjim školama.

Projekt 1: Domoljubne teme i motivi u Hrvatskome jeziku

Cilj ovoga projekta je poučavati, poticati i unapređivati intelekt, razvijati svijest o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesne i kulturne baštine, i odgajati i poučavati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima.

Međupredmetnim povezivanjem nastavnih predmeta (Hrvatski jezik, Povijest, Vjeronauk/Etika) i sadržaja učenici će razviti istraživački pristup u učenju i razviti misaone vještine i nova znanja. Učenici će razvijati i svijest o njegovanju i očuvanju povijesne, kulturne i nacionalne baštine, kao i naviku povezivanja različitih izvora znanja.

Projekt se može ostvariti na više različitih načina:

- **Tematska nastava različitih predmeta** (Hrvatski jezik, Povijest)
- **Integrirani dan na izvanškolskoj lokaciji, Vukovar – grad ili legenda**

Izlet će biti organiziran za učenike prvoga razreda srednje strukovne trogodišnje škole kroz memorijalni i znanstveno-obrazovni značaj.

Prigodna izložba učeničkih radova

- a) učenici prvih razreda srednje strukovne škole istraživat će novinske članke o Vukovaru i Domovinskome ratu koje će potom tematski rasporediti na panoje škole
- b) učenici drugih razreda srednje strukovne škole pisat će literarne radove na temu Vukovara i Domovinskoga rata
- c) učenici trećega razreda srednje strukovne škole će nakon istraživanja audio zapisa (radio – Siniša Glavašević), filmova, kraćih video zapisa i fotografija napraviti video projekciju na temu Domovinskoga rata i stradanja

Tijekom projekata nastavnik učenike treba upozoravati na pojmove o kojima učenik treba voditi brigu, kao što su nacionalizam, diskriminacija, predrasude, tolerancija, poštovanje. Nastavnik učenike treba usmjeriti koju je literaturu na tu temu potrebno istraživati.

9. KNJIŽEVNA DJELA POVIJESNOGA SADRŽAJA ZA SREDNJE ŠKOLE

Prethodno je spomenuto da u čitankama i lektiri za srednjoškolsko obrazovanje nema dovoljno zastupljenih književnih djela koja su nastala na temelju znanstvenih (povijesnih) činjenica iako ih u hrvatskoj književnosti ne nedostaje. Po završetku srednjoškolskoga obrazovanja učenici će moći definirati i prepoznati sve vrste književnih tekstova, povijesni razvoj književnosti i njenih pravaca i pokreta te predstavnike i njihova djela. Nakon usvajanja predviđenih tema i sadržaja za poučavanje tijekom srednjoškolskoga obrazovanja učenici će po završetku školovanja prepoznati, definirati i usvojiti književnoteorijske pojmove iz antičke književnosti, srednjovjekovne književnost, predrenesanse i

humanizma, renesanse, klasicizma, prosvjetiteljstva, romantizma, realizma, moderne i suvremene književnost (dvadeseto stoljeće). Učenici će moći interpretirati određene tekstove, kritički ih čitati i kritički ih vrednovati (pismeno i usmeno) uz argumentiranje vlastitoga stava.

Ovo je petnaestak djela hrvatske književnosti povijesnoga sadržaja i njihovih autora koja se mogu interpretirati kako na nastavnome satu, tako i na satu lektire u srednjim školama, iako nisu sva navedena na popisu za čitanje cjelovitih književnih djela, kao što nisu zastupljeni ni u čitankama za srednje škole. To su:

Brne Karnarutić: Vazetje Sigeta grada

Cesarec August: Sin domovine, životna drama Eugena Kvaternika

Ciraki Franjo: Dolazak Hrvata na obalu sinjega mora

Ivan Gundulić: Osman – čitanke trogodišnja i četverogodišnja srednja škola

Ivan Kukuljević Sakcinski: Juran i Sofija ili Turci pod Siskom

Eugen Kumičić: Urota zrinsko-frankopanska i Kraljica Lepa

Ivan Mažuranić: Smrt Smail-age Čengića

Dimitrije Demeter: Grobničko polje

Ljetopis popa Dukljanina (dio o smrti kralja Zvonimira)

Josip Eugen Tomić: Zmaj od Bosne

Ksaver Šandor Gjalski: U noći

Vladimir Nazor: Hrvatski kraljevi

Ivo Vojnović: Dubrovačka trilogija

August Šenoa: Seljačka buna

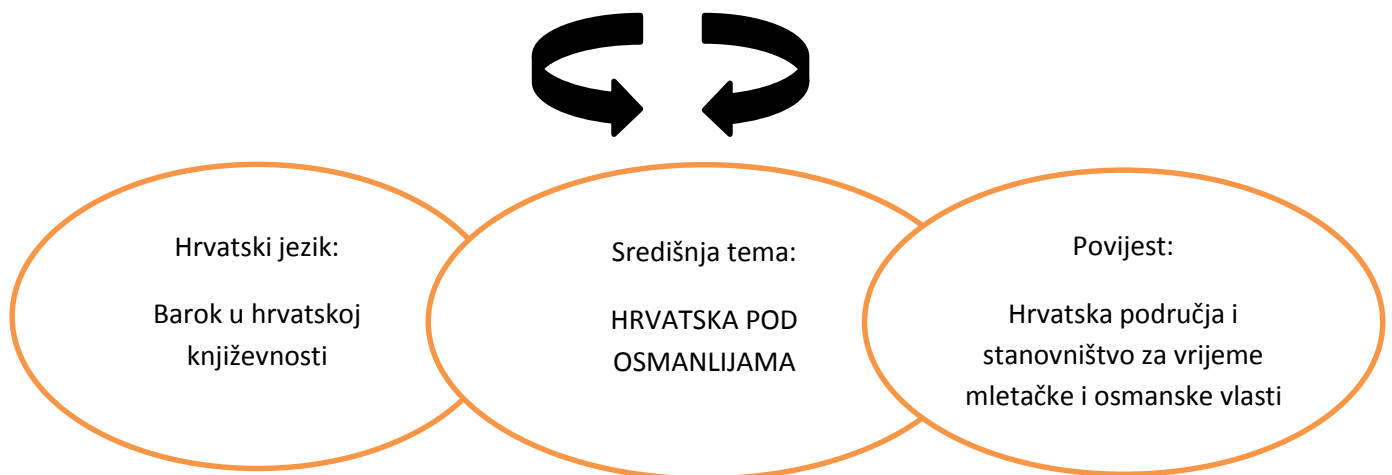
Milutin Cihlar Nehajev: Vuci

Miroslav Krleža: Baraka Pet Be

Nedeljko Fabrio: Berenikina kosa

Dosadašnja analiza predmeta Povijest i Hrvatski jezik, kao i analize kurikula, korelacije i integriranog poučavanja posve jasno pokazuju dva predmeta koja je moguće dovesti u međudnos pravilnim korištenjem suvremenog poučavanja i nastavnih metoda. Ipak, postoje i brojne prepreke u ostvarivanju međupredmetne korelacije u višim razredima. Za razliku od razredne nastave u prvome ciklusu, u kojoj učitelj može povezati sadržaje predmeta koje sam organizira i vodi, već od drugog ciklusa do četvrtoga riječ je o timskome radu nastavnika koji vode predmetnu nastavu. Ukoliko dva (ili više) predmetnih nastavnika mogu uspješno surađivati i kombinirati tradicionalnu nastavu sa suvremenom i integriranim poučavanjem moguće je postići vrlo produktivnu nastavu. U nastavku ovoga rada navest ću dva primjera književno-povijesnih djela iz srednjoškolskih čitanki za gimnazije i strukovne škole, koja se mogu koristiti u međupredmetnoj korelaciji u srednjim školama. Djela pripadaju različitim (književno) povijesnim razdobljima.

Primjer I.

Razred: drugi

Povijest: Hrvatska u novom vijeku 16. – 18. stoljeće

Hrvatski jezik

Književnost: Barok u hrvatskoj književnosti; Ivan Gundulić, *Osman*

Odgojno-obrazovni ciljevi središnje teme

Učenik treba usvojiti sljedeće činjenično znanje:

- opisati što je osmanlijska vlast i na koji način se širila,
- pokazati područja na povijesnoj karti i napraviti vremenske odrednice na vremenskoj crti,
- obrazložiti položaj dijelova današnje Hrvatske koji su se nalazili pod vlašću Osmanskoga Carstva,
- obrazložiti pojam islamizacije i pokrštavanja,
- opisati turski poraz kod Hoćima s poljskom vojskom,
- analizirati povijesne izvore: rukopisni prijepis iz 17.stoljeća, spomenik Ivanu Gunduliću,
- objasniti značaj turskog poraza,
- uočiti obilježja i razlike Gundulićeva epa u odnosu prema europskim epovima,
- prepoznati invokaciju,
- uočiti i razlikovati glavna obilježja epa *Osman* s naglaskom na povijesnu pozadinu epa,
- prepoznati mjesto i vrijeme radnje te povijesnu podlogu epa,
- prepoznati i odrediti stilska obilježja barokne književnosti s naglaskom na stilska sredstva,
- prepoznati i iščitati simboliku i alegoričnost,
- uočiti i imenovati pripovjednu tehniku,

- uočiti, izraziti i spoznati temeljnu ideju baroknoga epa.

Tijekom učenja učenik treba usvojiti sljedeće pojmove, uvide i generalizacije:

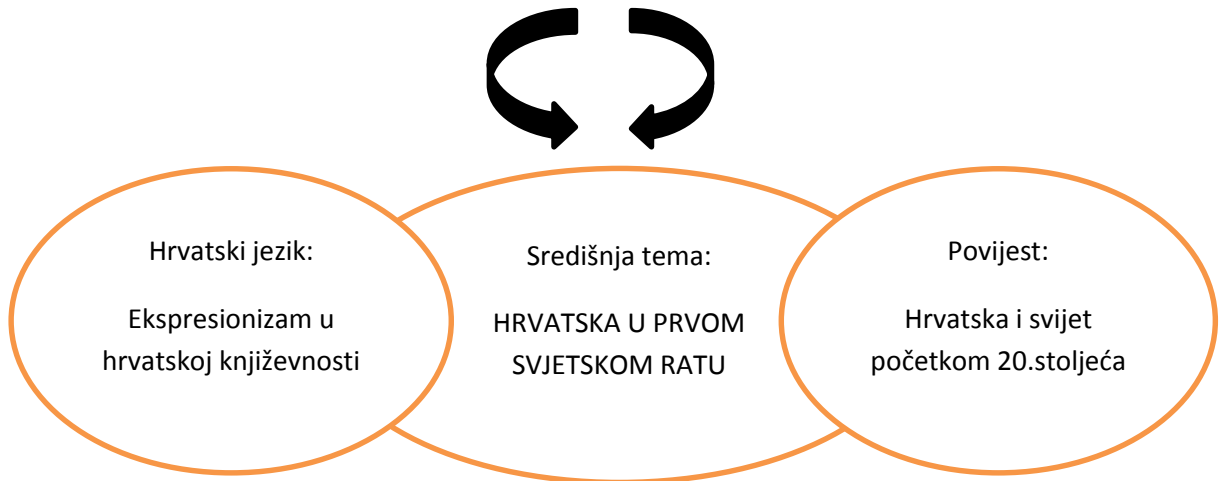
- Osmansko Carstvo,
- Hoćimska bitka,
- Osman II,
- kršćanstvo, islam,
- barok,
- protureformacija,
- epika, barokni (povijesni) ep,
- suprotnost, simbolika,
- končeto.

Aktivnosti:

1. izrada umne mape o Osmanu II.,
2. izrada karte Hoćimske bitke,
3. analiza povijesnih izvora (fotografija stranice rukopisa epa *Osman*)
4. samostalno pronalaženje povijesnih izvora u knjižnici,
5. razlikovanje povijesnih i izmišljenih likova koji su isprepleteni,
6. analiza tematske i stilske karakteristike baroknoga epa *Osman*,
7. utvrđivanje obilježja baroka,
8. interpretiranje ulomka epa *Osman*, Ivana Gundulića,
9. istraživanje i pisanje eseja na temu Gundulićev kršćanski svjetonazor i domoljublje,
10. izrada prezentacije.

Primjer II.

Shematski prikaz planirane međupredmetne korelacije

Razred: četvrti (gimnazija)

Povijest: Hrvatska i svijet početkom 20. stoljeća; Hrvatska u Prvome svjetskom ratu (1914. – 1918)

Hrvatski jezik

Književnost: Ekspressionizam u hrvatskoj književnosti; Baraka Pet Be, Miroslav Krleža

Odgojno-obrazovni ciljevi središnje teme

Učenik treba usvojiti sljedeće činjenično znanje:

- opisati što je bio povod Prvom svjetskom ratu i na koji način se širio ratni sukob,
- pokazati bojišnice Prvog svjetskog rata na povijesnoj karti i napraviti vremenske odrednice na vremenskoj crti,
- obrazložiti početak rata na Balkanu,

- opisati pozicijsko ratovanje,
- analizirati povijesne izvore: fotografije i novinske članke,
- obrazložiti Londonski ugovor,
- nabrojati i opisati najznačajnije bitke Prvog svjetskog rata,
- uočiti obilježja i razlikovati Krležine ratne drame i prozu,
- prepoznati mjesto i vrijeme radnje te povijesnu podlogu novele,
- prepoznati i objasniti stilska obilježja novele,
- uočiti i argumentirati trodijelnu kompoziciju,
- prepoznati i iščitati antiratni stav,
- uočiti i imenovati pripovjednu tehniku,
- uočiti, izraziti i spoznati temeljnu ideju novele.

Tijekom učenja učenik treba usvojiti sljedeće pojmove, uvide i generalizacije:

- svjetski rat,
- bojišta,
- pozicijski rat,
- zeleni kadar,
- domobranstvo,
- dramska struktura novele,
- (anti)ratna proza,
- ironija, sarkazam, simbolika,
- ekspresionizam.

Aktivnosti:

1. izrada umne mape o razdoblju Europe u Prvome svjetskom ratu (1914. – 1918.),

2. izrada slijepe karte,
3. analiza povijesnih izvora (fotografija borbe na Galipolju, zagrebački tjednik *Ilustrovani list*),
4. samostalno pronalaženje povijesnih izvora,
5. razlikovanje naturalističkih i ekspresionističkih elemenata, prepoznavanje antiratnosti novele,
6. analiza novele Miroslava Krleže, *Baraka Pet Be*,
7. utvrđivanje odnosa povijesnih činjenica i Krležina književnog djela,
8. ispunjavanje dnevnika čitanja,
9. pretraživanje interneta: književna djela s antiratnom tematikom u književnosti,
10. izrada prezentacije/plakata.

ZAKLJUČAK

Važnost obrazovanja u životu svakoga pojedinca i društva izrazito je velika jer ono utječe na sposobnost pojedinca da razvije vlastitu osobnost i da na odgovarajući način sudjeluje u društvenome, gospodarskome i političkome životu. Obrazovanjem se utvrđuju društvene norme i vrijednosti i svaka država određuje sistem obrazovanja.

Ministarstvo obrazovanja, znanosti i športa je 1995. godine izradilo Nastavni plan i program za gimnazije te 1997. godine za strukovne četverogodišnje i trogodišnje škole. To je krovni dokument za održavanje nastavnoga procesa i poučavanja učenika. U njemu je jasno koncipiran sadržaj koji je potrebno obrađivati i raspored satnice se treba obrađivati. Plan i program sadrži okvirne programe, a obveza svakoga nastavnika je odabrati prema predloženome popisu djela i načine poučavanja te međupredmetna povezivanja.

Kako je tema ovoga rada povezivanje književnih s povijesnim sadržajima u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika, proučavanjem Nastavnoga plana i programa, vidljivo je kako se prema ponuđenim djelima u svakom četverogodišnjem i trogodišnjem programu mogu pronaći djela koja se uspješno mogu povezati s nastavom Povijesti. Kako učenici uče o književnim rodovima i vrstama dobro je što su ponuđena djela i lirike i epike, koja izvrsno nude poveznicu s nastavom Povijesti. Važno je napomenuti kako je nastavnik kreator svoga sata, ali da svaki nastavnik treba imati na umu svrhu poučavanja i ostvarenost ciljeva zadanih Nastavnim planom i programom. Svrha poučavanja učenika različitim književnim i povijesnim djelima i tekstovima prema Nastavnome planu i programu je da učenik bude sposoban njegovati, poštovati i razumijevati nacionalnu i svjetsku kulturnu baštinu te da bude sposoban njegovati etičko-odgojne vrijednosti koje je stekao. Pregledom Nastavnoga plana i programa koji se koristi u srednjim školama prikazano je na koji način predmetni

nastavnici mogu pristupiti poučavanju učenika u međupredmetnome povezivanju Povijesti i Hrvatskoga jezika, no prikazan je i uvid u najnoviji prijedlog Nacionalnoga kurikula.

Koncept kurikula se u dvadesetom stoljeću u Europi pojavio kao sadržaj učenja na različitim razinama koji je različito definiran. I u Republici Hrvatskoj, premda s poteškoćama, stručnjaci u obrazovanju donose Nacionalni kurikulum koji se odnosi na odluke o tome što će se poučavati i kako. S obzirom da je ovaj rad tematski vezan uz predmete Povijest i Hrvatski jezik, u njemu su uz aktualni Nastavni plan i program prikazani i najnoviji prijedlog općeg, ali i predmetnih kurikula koji se odnose samo na navedene predmete iz kojih su vidljive razlike i sličnosti između tih dvaju predmeta.

Za svrhu i cilj nastavnih predmeta, o kojima je zasebno bila riječ u ovome radu, možemo reći da su usmjereni k istome cilju, odnosno izgradnji nacionalnoga identiteta i prihvaćanju, razvijanju i poštivanju kako nacionalnih vrijednosti i kulture, tako i drugih, različitih kultura i svjetonazora. U srednjim školama učenici su dovoljno zreli da mogu pratiti i tradicionalnu i suvremenu nastavu. Kombiniranjem tih dvaju oblika nastave, nastavnicima je olakšano poučavanje, jer kod učenika lakše postižu zainteresiranost za rad i učenje. Uz suvremeno poučavanje navedeni su primjeri poučavanja koji olakšavaju nastavnicima predmetne nastave postizanje međupredmetne korelacije koja osigurava lakše promicanje odgojnih vrijednosti.

U radu je navedeno da pokretači učenja ne smiju biti vanjski, nego unutarnji koji se temelje na samoaktivnosti, samodisciplini, socijalnome iskustvu i mogućnosti izbora. U skladu s time objašnjeno je integracijsko poučavanje, tematsko poučavanje, ali je navedeno i da se motivacija i lokalizacija ulomka mogu staviti u suodnos s korelacijom.

Smisao integriranog poučavanja o kojemu je bilo govora u radu jest u tome da se učenike navodi da proučavaju svijet oko sebe onakav kakav on jeste, a znanje i vještine koje steknu na takav način pomoći će im u postizanju više razine razumijevanja i djelovanja. Analiziranjem teme poučavanja u radu je prikazan i shematski i teorijski prikaz na dvama primjerima kako se Hrvatski jezik iz područja književnosti i Povijest mogu međupredmetno korelirati. Analizom čitanki Hrvatskoga jezika utvrđen je relativno mali broj književnih djela koji se temelje na povijesnim činjenicama, no usprkos tome, takva književna djela koja su uvrštena u čitanke imaju vezu s povijesnim sadržajima i na taj način zaokružuju jednu cjelinu. Prikazom aktivnosti koje učenik treba izvršiti kod međupredmetnoga povezivanja, utvrđeno je kako nastavnik učenike potiče na aktivnost, kreativnost, međusobnu suradnju, istraživanje, analiziranje različitih izvora i uspoređivanje.

Iz analize ovoga rada moguće je zaključiti da znanje koje učenik postigne u samo jednome predmetu možda neće uvijek biti dovoljno za rješavanje složenijih problema koje život nosi sa sobom, stoga bi trebalo podržati nastavnike koji s vremena na vrijeme odstupaju od tradicionalnoga poučavanja te prijeđu granice među predmetima, primjenjuju model iz jednog područja u drugome i planiraju obuhvaćanje sadržaja različitih školskih predmeta.

Sažetak

Naslov: POVEZIVANJE KNJIŽEVNIH S POVIJESNIM SADRŽAJIMA U SREDNJOŠKOLSKOJ NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA / CONNECTION OF LITERATURE WITH HISTORY CONTENTS IN THE HIGH-SCHOOL CROATIAN LANGUAGE EDUCATION

U uvodnome dijelu diplomskoga rada riječ je o Nastavnome planu i programu prema kojemu se i danas radi u srednjoškolskome obrazovanju, ali daje se i uvid u kurikulum koji bi mogao u skorijoj budućnosti zaživjeti u školama Republike Hrvatske. Drugi i treći dio rada posvećeni su nastavi Hrvatskoga jezika (književnosti) i Povijesti u srednjim školama i odgojno-obrazovnim područjima srednjoškolskoga obrazovanja, u kojima je naglašeno da je zajednički cilj nastavnog predmeta Hrvatski jezik i nastavnoga predmeta Povijest, usmjeravanje učenika i poučavanje o važnosti razumijevanja i poštivanja vlastite nacionalne kulture, ali i drugih, različitih kultura i svjetonazora. Nakon toga do samoga kraja rad je posvećen načelima poučavanja koji se zasnivaju na integraciji i korelaciji. Na primjeru nekoliko književnih djela prikazano je na koje je sve načine moguće ostvariti međupredmetnu vezu Hrvatskoga jezika i Povijesti u srednjim školama.

Ključne riječi: srednjoškolsko obrazovanje, Hrvatski jezik, Povijest, poučavanje, integracija, književna djela

Key words: high school education, Croatian language, History, education, integration, literature

Popis literature

- Brajković, Sanja; Čudina-Obradović, Mira. 2009. *Integrirano poučavanje*, Biblioteka Korak po korak. Zagreb.
- Cindrić, Mijo; Miljković, Dubravka; Strugar, Vladimir. 2010. *Didaktika i kurikulum*, IEP – D2. Zagreb.
- Diklić, Zvonimir. 2009. *Književnoznanstveni i metodički putokazi u nastavi književnosti*, Školska knjiga. Zagreb.
- Poljak, Vladimir. 1965. *Cjelovitost nastave*, Školska knjiga. Zagreb.
- Rendić Miočević, Ivo. 1989. *Didaktičke inovacije u nastavi povijesti*, Školska knjiga. Zagreb.
- Rendić Miočević, Ivo. 2000. *Učenik – istražitelj prošlosti*, Školska knjiga. Zagreb.
- Rosandić, Dragutin. 2003. *Kurikulski metodički obzori*, Školske novine. Zagreb.
- Salopek, Anđelka. 2012. *Korelacija i integracija u razrednoj nastavi*, Školska knjiga. Zagreb.
- Slavić, Dean. 2011. *Peljar za tumače: književnost u nastavi*, Profil. Zagreb.
- Težak, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika I*, Školska knjiga. Zagreb.
- Visinko, Karol. 2014. *Čitanje: poučavanje i učenje*, Školska knjiga. Zagreb.
- Visinko, Karol. 2010. *Jezično izražavanje u nastavi hrvatskoga jezika: pisanje*, Školska knjiga. Zagreb.

Članci:

- Mijatović, Antun; Previšić, Vlatko; Žužul, Ante. 2000. Kulturni identitet i nacionalni kurikulum, u *Napredak* 141(2), 135.-146.

Elektronički izvori:

- *Elementi, oblici i kriteriji vrednovanja u nastavi povijesti II.* http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=3912:elementi-oblici-i-kriteriji-vrednovanja-u-nastavi-povijesti-ii&catid=340:povijest&Itemid=322 (pristupljeno 18. kolovoza 2015.)
- *Kurikulum nastave Hrvatskog jezika.* http://jaimamsan.weebly.com/uploads/4/3/3/1/43319547/kurikulum_hrvatskog_jezika.pdf (pristupljeno 2. ožujka 2016.)
- *Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja.* http://www.azoo.hr/images/izdanja/nastava_povijesti/Nastava_povijesti.pdf (pristupljeno 4. svibnja 2016.)
- *Novosti i korist od promjena predmetnog kurikuluma Povijest za učenike i učitelje, iz prijedloga novog kurikuluma Povijesti.* <http://povijest.net/novosti-i-korist-od-promjena-predmetnog-kurikuluma-povijest-za-ucenike-i-ucitelje/> (pristupljeno 4. svibnja 2016.)
- *Predmetni kurikulum Hrvatski jezik.* http://mzos.hr/datoteke/1-Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf (pristupljeno 8. ožujka 2016.)
- *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje.* <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685> (pristupljeno 22. veljače 2016.)

Priručna literatura:

- Klaić, Bratoljub. 1989. *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.
- *Hrvatski pravopis*. 2013. Ur. Jozić, Željko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Udžbenička literatura:

Hrvatski jezik - književnost:

- Dujmović-Markusi, Dragica; Rossetti-Bazdan, Sandra. 2011. *Književni Vremeplov 3*, čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije, Profil. Zagreb.
- Jureković Perković, Andreja; Matković, Marija. 2014. *Hrvatski jezik i književnost 1: integrirani udžbenik hrvatskog jezika i književnosti u prvom razredu trogodišnje srednje strukovne škole*, Školska knjiga. Zagreb.
- Jureković Perković, Andreja; Matković, Marija. 2014. *Hrvatski jezik i književnost 2: integrirani udžbenik hrvatskog jezika i književnosti u drugom razredu trogodišnje srednje strukovne škole*, Školska knjiga. Zagreb.
- Skupina autora. 2003. *Čitanka 1*, čitanka u prvom razredu gimnazije, Školska knjiga. Zagreb.
- Skupina autora. 2003. *Čitanka 3*, čitanka u trećem razredu gimnazije, Školska knjiga. Zagreb.
- Skupina autora. 2003. *Čitanka 4*, čitanka u četvrtom razredu gimnazije, Školska knjiga. Zagreb.
- Zrinjan, Snježana; Sajko, Nataša. *Hrvatski jezik: čitanka iz hrvatskoga jezika za drugi razred četverogodišnjih strukovnih škola*, Alfa. Zagreb.
- Zrinjan, Snježana. 2007. *Književnost 3*, čitanka za 3. razred četverogodišnjih strukovnih škola, Alfa. Zagreb.

Povijest:

- Akmadžba, Miroslav; Jareb, Mario; Radelić, Zdenko. 2009. *Povijest 4*, udžbenik za 4. razred gimnazije, Alfa. Zagreb.
- Bekavac, Stjepan; Jareb, Mario; Šarlija, Tomislav. 2009. *Hrvatska povijest*, udžbenik za 1. razred trogodišnje strukovne škole, Alfa. Zagreb.

- Bulat, Damir; Labor, Šime; Šašić, Miroslav. *Povijest 2: udžbenik povijesti za drugi razred gimnazije*, Profil. Zagreb.
- Đurić, Vesna; Peklić, Ivan. 2013. *Hrvatska i svijet od sredine XVIII. stoljeća do naših dana*, udžbenik za drugi razred srednjih strukovnih škola, Profil. Zagreb.